

ДРАГИША КАЛЕЗИЋ

КАЧКЕТ*

(Мотив из осамдесетих година прошлог века)

1.

Тог тмурног и ветровитог поподнева, кренуше из гласовите кафане „Коларац” у Кнез Михаиловој улици, њих *ѿпроје*: Љиљана Боричић, млада професорка српског језика; Драган Лубарда, цртач самосвојни, те Драгиша Калезић, записничар опште праксе, са намером да одају последњу пошту Иву Андрићу, који је преминуо недељу дана пре јавно уговорене сахране, на Клиници војне медицине, у старој згради у Београду. А његова сахрана била је јавно *одложена* из разлога да се не би поклапала са сахраном друга Вељка Влаховића, учесника у шпанском грађанском рату и веома угледног члана државно-партијског врха некадашње југословенске федерације, који се упокојио неколико сати пре Андрића.

(Тако се уистину хѿело ѿамо ѿде се моѿло све щѿио се хѿело!)

2.

На Студентском тргу једва су се уденули у готово препун аутобус и, после подуже и врло неудобне вожње, с много кривудања и застајкивања, *обрели* су се, коначно, надомак великог надвожњака у Цвијићевој улици, где је требало да сиђу и пешке наставе пут. Пошто су се са доста напора искобељали из аутобуса и излучили из хрпе изгрнутих путника, дочекала их је ветруштина нека разуларена... Поднимили су главе као по команди, рутинерски

* 21. марта 1975. године, коначно су објављени дан и час сахране Ива Андрића на Новом гробљу у Београду.

понаместили шалове, подигли крагне својих јакни и одрешито се упутили уз ружно распршкану стрмину надвожњака, с јасном намером да заломе ка Гробљу чим се дохвате заравни.

Ветар је дувао с призвуком подмукле језе, као да се тек припрема и изокола пресабира да се дефинитивно изјасни о ритму и јачини дувања. На самом почетку, пробе ради, *зајрчи* две-три сукње, али их брзо спусти чим оне изазовно залепршаше и зашусташе, а њихове власнице гракнуше као птице лабуднице, дотад невиђене у људском подобју. (Милостиво од њега, могло се помислити, али не би тако у коначном исходу.)

Смућо заблудела, огласи се старији човек, који је упорно покушавао да у ред доведе свој раштимовани кишобран с великом куком! Уместо да насјавици да дувац како си и зайочео, ти умах обрну да мени, онемоћалом, шћейџу љриџовици. Таман шћио оџворих клеџи кишобран, да ја исџробам за не дај боже, ти ми ја разлави! Е, џа... А сад слуцај, бре, џонуду моју: ако џоновици оно шћио ти се оџело, џре који џрен, оџџисаћу ти шћейџу коју си ми џрчинио. Да знац! До кишобрана ћу, данас-суџра, доћи ја л' не доћи, а слику шћио ми малоџре указа махом својим – нећу видеџи више никак!

„Мајсторе”, огласи се Љиљана, „ако бисмо се држали реда ствари, ти би био обавезан да не испушташ оловку и *skycen/block* из *злајних* руку; у оваквим тренуцима има се штошта забележити кад је већ човеку дат њух за дотични посао. У праву је особењак с кишобраном, а уз то сам спремна да дометнем да ни оном од кога се данас опраштамо тако нешто није било туђе”, подвуче госпођица Боричић, уз напомену да се баш не би могло рећи да је господ Иво рђаво пролазио „између Јелене жене које нема и Милице, жене које има.” „А то, драги мајсторе, не можемо тек онако заобићи. Или можемо, али би то испало целомудрено.”

„У праву си сасвим, што се мене особно тиче. А о Иву између Јелене и Милице приупитај њега, записничара нашег. Он више о томе зна.”

3.

„Прихватам, Љиљана, да су великом мајстору Иву Андрићу завидно ишли од руке и други послови, уз књижевне и дипломатске, па зашто не и такви којих се ти, узгред, духовито опомињеш, мада, по казивању Милоша Црњанског, Иво није баш словио као *заводник од формџа и џечџа свој неисџрџој.*” Црњански је то изјавио једном згодом у Клубу књижевника, на свој мање-више

провокативан, мада у основи забављачки начин. (Подјарио је нас неколицину још младих и радозналих слушалаца својим узгредним и овлашним освртом на Андрићеве обиласке београдског Новог гробља.)

У склопу сећања на те ствари, осврнућу се на Андрића шетача. При томе ћу се својски постарати да испаднем што краћи и упечатљивији. Ива Андрића су грађани престоног Београда, кад би га препознали на улици, смерно поздрављали. А понеком би и он, Иво Андрић особно, одмерено климнуо главом у знак отпоздрава, премда тако загонетљиво да ће прича о томе остати за дораду све док се на шетача Ива Андрића не почне гледати као на *човека* који је, за разлику од других, приклоњен шетњи не само као форми релаксације већ и као средству да се умствено негде допре и нешто опосли *испод жића!* То је деловало упечатљиво понајвише онда кад би се шетач Иво Андрић обрео на београдском Новом гробљу! (На оном делу те простране некрополе који се претежно формирао одмах иза Другог рата и деценијама касније.)

Старијим парцелама, где су, на први поглед, убедљиво доминирали одлично срезани класични надгробници, са богато украшеним гвозденим оградама, ретко се враћао. А кад јесте, вероватно је то чинио с намером да као скрупулозни истраживач – у нешто проникне.)

У обилазак новијих парцела најугледније некрополе српске, којем је овде поклоњена нарочита пажња, одлазио је често: претежно недељом пре подне или државним празником.

* * *

Идући гробљанским стазама лаганим кораком, усмеравао би пажњу, мање-више, и на женске особе средњих година које би *саме* дошле у посету најближима и најдражима и доносиле дарове које *зајробни тјалац* не може пригрлити, са *нашклом* жељом да, заузврат, од *њега* добију знак слућене захвалности, који он, такође, по природи ствари, не може хтети да им пружи! Утеха је запечаћена у пренапрегнутом ритуалном уверењу да се ништа ту не може узимати као нетачно, мада се, напоредо с тим, допушта да лицима која нису особно обухваћена самим ритуалним чином то може да изгледа бесмислено, али и не мора. Не мора свима подједнако. Постоје *блиски груји* којима се може поверовати кад утврде да су *наши*, да чак могу чинити непатворено јединство с нама, и од нас одаљени други којима то није својствено да буду. А за самог Ива Андрића, који је *усиановљен* као *блајословени груји*, чинило се као понајбоље да дотична женска особа буде поглавито средњих

година, бела у лицу, танка у струку, а поширока тамо где је то пожељно и очекивано, те да се о њој, као таквој, може, изнијансирано, говорити да баш складно и подстицајно изгледа, уз благо ограничавајућу примисао да је то *мало* речено.

До разговора би долазило као узгред, стицајем срећних околности. Нека од тих познанстава завршила би управо тамо где би и започела, док је бивало и оних, животодајних, која би се задуго одржала из разних разлога и у различитим видовима, о чему се наклапало више но се знало.

(Понесен овим њресећањем на Андрића, ја се њревише расњричах, и њо узвињљано, ње смејнух с ума овај најасни вејтар, а он, размејљивац, њо искорисњи, смаче ми качкеј с љаве и завињла њим најмање мејтар и њо увис, ња њресњаде најло. Мој декласирани мрки качкеј сњројоњија се и њоји доле на коловоз као каква њомејна и изанђала кајејина!)

„Ено га сасвим доле на граничној линији која раздваја две коловозне траке, из ових стопа крећем по њега”, стиште Љиљана; врати се на почетак надвожњака и одскакута низ ону исту стрмину уз коју смо приспели. Нас двојица се брижно погледасмо и, без иједне речи, понагнусмо главе преко гвоздене ограде надвожњака: качкет је стајао строго на белој црти, док су две дугачке колоне возила протицале једна другој насупрот, као да се баш ништа не дешава. Молио сам Љиљану да се врати, не вреди та капа толико труда, али она се на то уопште није обазирала; чекала је да ветар предахне, па тек онда да безбрижно закорачи ка белој црти, а потом ће *њраничном линијом*, у неколико корака, коначно стићи и до качкета! Возач гломазног кипера, који је предводио дугу колону навише ка Звездари, умах је добро одмерио стварно стање ствари и усредсредео се на то да успорава вожњу. Амазонка наша је разборито и прибрано то искористила да зграби *качкеј*, подигне га нагло увис, највише што је могла, и уз дубок наклон поштенем возачу, размахне њим лево-десно, у широком распону, као да подвижнички објављује свима који су се ту обрели, да се управо то за чим је она, Љиља Боричић, посегла *морало хњејњи и мојло извењи*. „Не иде то без ритуала и плахе потребе за ритуалом, зар није тако, амазонко наших дана?! Завитла ветруштина качкет с главе старог пријатеља, *њомахнињало*, у деликатном тренутку и никоме ништа, ни по прсту; баш не иде!” – подупро је својски Љиљанин подвиг мајстор Лубарда, честитајући јој руку раширених. И ја сам му се као придружио, али некако тромуљаво, опуштено, са осећањем да мало чиним тиме што ћу се руковати с њом и рећи: „Хвала ти, госпођице, у перјаној јакни.”

Наставили смо ка Гробљу погнутих глава и подигнутих крагни, јер је ветар и даље терао свој неразговетни каприц... Капу сам натакао тек онда кад смо се двадесетак метара отиснули од надвожњака. И то на Љиљину преку опомену: „Бележнице, натакни ту капу на главу, образа ти; нека ветар тера своје хирове, а ми ћемо терати наше.” – „Не могу да се не осећам кривим”, рекох. „Пристао сам да се изложиш опасности.” – „То је била Воља божја, све заједно, о, човече, ништа ти ниси допустио... Само да те подсетим: онај од кога се данас и овде ми опраштамо је уназад пуних шест деценија у писму својој младој пријатељици Евгенији Гојмирац енергично и присно настојао на уверењу да баш ником не може фалити ни длака с главе без воље божје. Према томе, и то што се овде збило и како се збило с твојом капом тиче се Воље божје. Прихваташ?” – „Не прихватам баш одрешито, на начин узми или осџави. Неодлучан сам, премишљам се, чак и кад су у питању уобичајене одлуке... Рецимо, прихватам то да је теби, госпођице Боричић, допала леполикост по вољи божјој, али ми је нешто ближи став да си мој *качкей* подигла с коловоза зато што си сама изабрала да будеш храбра и уз то честита и привржена, поготово кад су у питању лични пријатељи.”

„Ја бих се и овог пута уздржао од подробнијег коментара”, прослови мајстор Драган. „Остао ми је у уву детаљчић како је Милош крчмио свог пријатеља као *оригиналној заводника*. То ми је добро легло будући да сам донекле и особно упућен у њихова надгорњавања. Иво и ја смо земљаци, *најшире љегано*... А присећам се и Милошеве опаске да бисмо, он и ја, с обзиром на нашу (понаособ узету) незавидну телесну тежину, морали да џепове напунимо обланицама ако, рецимо, одлучимо да прошетамо кинеским мостом на Дунаву у ветровито поподне.”

„То је баш сликовито, Милошево... Али шта ти, Драгане, читаваш у то *шире љегано*, кад је реч о Андрићу, твом земљаку?”, припита Љиља.

„Ништа не читавам, само му се дивим и завидим му. Бивало је да ми се нека његова узгредна опсервација учини неуверљивом, али то никад не би преноћило. Још га помало читам.”

„Ја се заиста осећам одговорном да саопштим шта уистину мислим о овом што се збило”, рече Љиљана. „Нећу да филозофирам, не иде ми од руке, само ћу да напоменем да све што се с нама данас дешава навешћује јединствену целину. Свако од нас понаособ је лако могао да се упуту на Андрићеву сахрану, сам или у другачијој режији, али, ето, није. Исто тако је ветар шашави, који

је дувао за свој збркани рачун, могао и да однесе капу с главе неком другом пролазнику уместо Драгиши, али опет није. А могла је та капа да заврши и на некој од коловозних трака доле, али је она пала баш на линију између њих, на место најсигурније у постојећим условима. Уз све то, већ поменуто, додајем да је и сам возач великог кипера могао испасти некакав усукани намћор, али се он показао као ваљан човек, *већи од улоће у којој се обрео*. А сад питам Драгишу, може ли се присетити да му је ветар икада напакостио тако да му стргне и завитла капу с главе... Ево га, шири руке снебивљиво, даје знак да му није познато да му се ишта слично десило. А чак и да јесте, то би могао бити тек неугодни детаљчић у чему нема ничег симболичног. А ово данас? За мене је поуздан знак да је сасвим на месту становиште које је мудри покровитељ Иво Андрић изнео у писму малој Евгенији. Толико је болећиво изречено да просто мора бити истинито...”

5.

На гробљу се нисмо дуго задржали, јер смо нешто касније кренули и стигли тек при крају те исувише људске процедуре. Дакле, ни ту ништа чудотворно не налазим. Ми ћемо, уверен сам, мајсторе, наставити да се од нашег Ива Андрића опраштамо све док се од нас не буду опраштали.

Овог тренутка зазвони ми лево уво; примих вест из *Коларца* да је наш добро очувани сто и даље слободан, а старовремски келнер Шеки, са округлим наочарима на носу, док нас стрпљиво чека на договорену даћу како је и обећао, прелистава *Полиџику* коју је неко од гостију заборавио.

„А сад предлажем да још штошта размрсимо пре но што седнемо”, умеша се Драгиша по линили записничара.

„Имам питање за рашчишћавање, будући да си намеран, а и од нас двоје задужен, да сачиниш документ о томе како смо провели овај заветни дан, у којем би било закономерно да се осећамо привилегованим, нарочито Ти, бележнице! Твоја капа је у питању!”

„Хвала ти у сваком случају”, рекох. „Па да чујемо питање.”

„Да ли ти потанко знаш како су стајале ствари у вези с поклапањем сахрана Андрића и угледног комунистичког идеолога Вељка Влаховића, за ког се говорило да је оседео читајући Маркса...? О много чему важном се говорило из разних позиција, усмено и писано, али ја сам на све то гледао недовољно заинтересовано. Не кажем да сам био у праву, наравно.”

„Нисам ни ја у некој предности над тобом, о, мајсторе, али то ме не оптерећује. За мене је био оправдан поступак *раздвајања сахрана*, како би Београђани могли да се раскомоћено опросте од својих великих и важних, ужих и ширих савременика.”

Померање Андрићеве сахране извршено је законито – у сагласју са одлуком с највишег *месџа*. А на оправданости саме одлуке настојало се упорно, уз нечитку примисао да би и сам господин Андрић био за то да се редослед поштује. Те би, отуда, срећно упокојена *гуша* ратника и идеолога Вељка Влаховића, будући да се прва ослободила робовања телу, требало да прва и запоседне место у неком од небројених вртова рајских.

„То, мајсторе, може бити изазовно, али недеља дана је много”, рече записничар. „Са нешто ризика би се смело рећи да би недеља проведена у рају била смртнику ваљана надокнада за сва његова потуцања по врлетима овоземног живота... Бог је створио овај свет *из Ничеџа!* За шест дана! Тако сам најпре чуо, а касније негде и прочитао.”

„Најпрече је било посејати светила разна по пољанама небеским и одвојити дан од ноћи”, рече мајстор Л. склопљених капака очних. А кад је поново прогледао, Шеки је био отпочео посао на испуњењу договореног.